

HERALDISK TIDSSKRIFT

BIND 1 • NR 7 • 1963

En heraldisk felrestaurering
Av Jan Raneke

SOCIETAS HERALDICA SCANDINAVICA

Heraldisk Selskab • Heraldininen Seura • Skjaldfræðafélagið

Heraldisk Selskap • Heraldiska Sällskapet

En heraldisk Felrestaurering

Av Jan Raneke

UNDER EN inventeringsutflykt sommaren 1962 kom jag till *Kviinge kyrka* i nordöstra Skåne. Kyrkan är belägen i en gammal kulturbild i Helgeåns dalgång. Inom socknen ligger tre gamla sätesgårdar *Kviinge*, *Västerslöv* och *Hanaskog* eller *Hanaholm* som det också benämndes under äldre tider. Det var därför med en viss förväntan som denna kyrka besöktes. Kyrkans altarpuppssats fångade genast huvudintresset och de två vapen, som smyckar denna skall bli föremål för denna lilla utredning. Se bild 1-2.

Dexter vapen visar i guldfält en dubbelörn kluven av svart och silver, och med hjälmtäcke blått och guld. På hjälmen fem strutsplymer i rött, blått, guld, blått och rött. Ovanför vapnet läser man initialerna *A.C.F.*

Sinister vapen har i skölden ett horn av guld på silverfält, hjälmtäcke rött och guld, och hjälmprydnad av guld visande fem uppskjutande föremål tolkade som påfågelfjädrar mellan två horn. Ovanför detta vapen synes initialerna *A.C.M.*

Av den för övrigt utmärkta lilla handledningen om kyrkan, som man kan tillhandla sig på platsen, framgår om altaret bl. a. följande: Altarpuppssatsen har tillkommit 1671 och den drivande kraften synes ha varit dåvarande kyrkoherden i församlingen *Anders Maglow*. Det framgår också av följande inskrift på föremålet, *Pastor ecclesiae And. And. Maglovius hanc tabulam perfici curabit 1671*. I Cavallins »Herdaminnen» inhämtas följande om Maglow. Han var född c. 1620 i den intilliggande socknen Gryt, vars gamla namn var *Magleby*, därav

namnet. Han skulle en gång berätta en historia om sig själv och framhöll därvid att han »varken var kommen från Pryssen eller ryssen utan var lagligen kommen efter sal. Steenridz (Steen Reedtz, †1682, till Vanås) och sal. Anna Sisswitz och de förnämste socknemännens kallelse och Kong Frederiks ordinans...»

Låt oss nu återvända till vapnen på altaret och till beskrivningen:

»Till höger i nedersta avdelningen står först ett vapen, en fläkt örn i svart och vitt fält och därunder står:

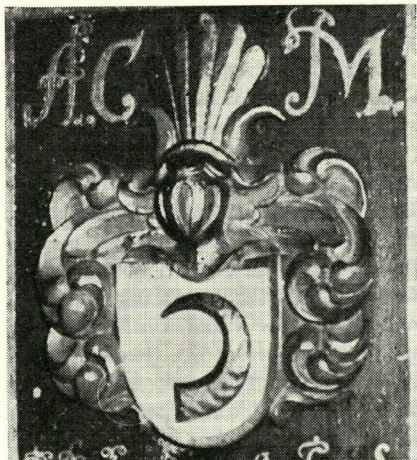
Anna zitzwitz af høy adel rod
En Jomfru lefuet dydig oc god
Nu i høye Himle boer
Gaf aff sit gods her paa joer
Till Altartaflen I her seer
Med den hiertens lyst helligt eer
Med sang oc klang
Ja Siælen sprang.

På vänstra pelaren: Baggiska vapnet och därunder:

Den her Jens Bagge oc hans frue god
Karen Siwitz, begge aff adell blod
Ders Søsters Annæ Sitwitz gafue stor
Till taflen skie(n)kit efter Løfftets ord.
Nu er den giort oc zirit: Men fra fare
Gud Templet oc dets Altare bevare
Med mectig Haand
Best Hand oc kand».

Så långt den lilla handledningen, med undantag för inskriptionen under vapnen, som här rättats till.

En heraldiker reagerar omedelbart, då han finner att mannens vapen är placerat sinister. Kunde här vapnen av någon anledning t. ex. vid en res-

1-2. Detaljer från altarskåpet i Kvinge kyrka visande donatorns anvapen.

taurering blivit förväxlad och bytt plats? Vid närmare besiktning visade sig dock denna misstanke ogrundad.

Det erbjuder ingen större svårighet att fastställa dexter vapen som *Sitzwitz*, eller *Zitzwitz*, en pommersk uradelsläkt, som förde en sköld kluven av silver och svart med en dubbelörn av motsatta tinkturer och som hjälmprydnad sju strutsfjädrar omväxlande svart och silver. I *Thiset* och *Wittrups Nyt Dansk Adelslexikon* förekommer släkten under namnet *Setwitz*, och blasoneringen är här: kluvet fält av svart och silver vari en dubbelörn av motsatta tinkturer, och på hjälmen sju strutsfjädrar omväxlande silver och svarta. Alltså tvärtom. Färgfragment på altaruppsatsens vapen tyder dock på att färgerna ursprungligen varit riktigt satta.

Sinister vapen visade sig besvärligare att komma tillrätta med. Det finns ju åtskilliga Baggevapen, men inget med detta utseende. Förnamnet *Jens* tyder dock på, att vi har att söka vapnets ägare inom det gamla danska området.

Då det gäller att fastställa vapnet, får man i detta fall helt bortse från den nuvarande färgen, som är helt missvisande, något som tyvärr nästan är regel för vapnen i de skånska kyrkorna. Vapenbilden enbart får tagas som utgångspunkt, speciellt då den här förekommer i upphöjd relief.

Bland de många hornvapen, som finns att välja bland, stannar man ganska snart inför släkten *Urups* vapen, ett rött vädurshorn i vitt fält och på hjälmen fem påfågelfjädrar mellan två röda vädurshorn. Ätten *Urup* har också gammal förankring i denna trakt. Gården *Ugerup*, som givit släkten dess namn ligger här. Hjälmtäckets nuvarande röda färg kan återgå på äldre färgfragment.

Släkten *Sitzwitz* är tyvärr ännu inte behandlad i Danmarks Adels Årbog, men däremot *Urup*. Nu inställer sig frågan om någon allians kan påvisas mellan *Urup* och *Sitzwitz*. Jo en *Tönies von Zedtwitz*, † före 1628, till Rosseröd i Fjäre härad i Halland, gifte sig 1596 med *Bertha (Birte) Urup*,

†1628. Men tiden passar inte och någon manlig *Jens Urup*, som kan ha upptagit tillnamnet *Bagge*, är ej känd.

En förnyad granskning av det till synes självklara namnet *Bagge* ger vid handen, att bokstaven *B* mycket väl och riktigare kan tolkas som ett *G*. Det finns ju en släkt *Gagge*, men denna för ett helt annorlunda vapen. I denna släkt finner man dock en *Jens Gagge*, till Bullstofta i Luggude härad och Dal i Fjäre härad, känd 1630, löjtnant i flottan, †1673. Han var gift med *Karen Tönnesdotter Settwitz*, †1672. Här är det äkta paret! Gåtan är till hälften löst. Men varför inte *Gagge*-vapnet?

Karen hade en yngre syster *Anna*, som skrev sig till *Hanaskog*. Denna synes ha varit ogift, vilket för övrigt framgår av inskriptionen. Begrundar man närmare texten under vapnen, får man det intrycket, att det är systern *Anna*, som är den dominerande, och att *Jens Gagges* och *Karen Sitzwitz'* namn mera tillkommit som komplettering. Självfallet måste det då vara *Anna Sitzwitz' fäderne- och modernevapen*, som vi här ser. Initialerna ovan vapnen *A.C.F.* och *A.C.M.* betyder naturligtvis *Anna Sitzwitz' Fäderne* och *Anna Sitzwitz' Möderne*, med bokstaven *S* förvanskad vid restaurering.

Anna Sitzwitz, som tillsammans med

Steen Reedtz till *Vanås* och *Bivaröd* (gods i grannsocknarna) medverkat till att *Anders Maglow* blev kyrkoherde i *Kviinge*, hade tydligen lovat, efter vad som framgår av inskriptionen, att skänka en ny altartavla till kyrkan. Vid hennes frånfälle blev det så hennes syster och svåger, som fick ombesörja, att löftet infriades, varvid man passade på att nämna sina egna namn i inskriptionen. Altaruppsatsen blev »giort oc zirit» år 1671 och därvid också prydd med *Annas fäderne- och modernevapen*, som tillhörde *Tönnes Sitzwitz* och *Birte Urup*.

Nu är att hoppas, att församlingen pietetsfullt återställer vapnen i deras rätta färger, och vid en senare nytryckning av handledningen felen blir tillrättade — en ringa gärd av tacksamhet mot den donator, som en gång skänkte denna dyrbara klenod till kyrkan.

Litteratur:

- Harry Borgman: *Kviinge kyrka*, Kristianstad 1962.
Danmarks Adels Årbog 1893, 1932 och 1947.
Dansk Personalhistorisk Tidsskrift 1: III, 202.
Cavallin: *Lunds stifts herdaminne*, Lund 1854-58.

[DA] Dette materiale er beskyttet af ophavsret. Det kan downloades, lagres og udskrives til personlig brug og til ikke-kommerciel brug i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbejdning, tilgængeliggørelse samt fremstilling af kopier er ellers kun tilladt i det omfang, der følger af lov eller aftale.

[NO] Dette materialet er beskyttet av opphavsrett. Det kan lastes ned, lagres og skrives ut for personlig bruk og for ikke-kommersiell bruk i forbindelse med undervisning og forskning. Bearbeidning, tilgjengeliggjøring og fremstilling av kopier er ellers bare tillatt i den grad som følger av lov eller avtale.

[SV] Detta material är skyddat av upphovsrätt. Det får laddas ned, sparas och skrivas ut för enskilt bruk samt för icke-kommersiellt bruk i samband med undervisning och forskning. Bearbetning, tillgängliggörande samt framställning av kopior är i övrigt bara tillåtet i den utsträckning som följer av lag eller avtal.

[EN] This material is protected by copyright. It may be downloaded, saved and printed for personal use and for non-commercial use in connection with teaching and research. Altering, making it available or producing copies is otherwise only permitted to the extent that follows from law or contract.